

Бенько І.Д., к.е.н., доцент
кафедри обліку і контролю
фінансово – господарської
діяльності ТАНГ

ПРОБЛЕМИ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Стаття висвітлює актуальні питання, які необхідно вирішити в процесі впровадження солідарної, накопичувальної та недержавної систем пенсійного забезпечення, щоб гарантувати мінімальний рівень пенсійного забезпечення, змінити механізм фінансування пільгових пенсій, створити умови для накопичення додаткових пенсійних заощаджень на добровільних засадах у міру зростання заробітної плати і встановити чітку залежність пенсії від сплачених внесків. У такому разі громадяни краще усвідомлюватимуть відповідальність за свої пенсійні заощадження і сумлінно виконуватимуть обов'язки щодо сплати внесків.

Ключові слова: пенсійна реформа, персоналізований облік, солідарна система, накопичувальна система, недержавна система.

Пенсійна система країни є одним з найважливіших елементів соціального захисту осіб похилого віку. У пенсійній системі України є ряд проблем, які пов'язані з низьким рівнем пенсійного забезпечення та майже відсутньою диференціацією розмірів пенсій. З метою ліквідації цих та ряду інших недоліків було проведено реформування системи пенсійного забезпечення. Ці питання підняті в працях Б. Надточія і публікаціях А. Боніславського, В.Колбуна, І.Багнюк, І.Науменко.

Пенсійна реформа в Україні має досягти таких цілей:

- створити ефективнішу і дієвішу систему адміністративного управління в пенсійному забезпеченні;*
- забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи;*
- встановити залежність розміру пенсії від величини заробітку і трудового стажу;*
- заохотити громадян до заощадження коштів на старість;*
- забезпечити надійність заощаджень учасників пенсійних програм;*

– підвищити рівень життя пенсіонерів.

Для розв'язання проблем, які постали в системі пенсійного забезпечення, і підвищення рівня життя пенсіонерів потрібно запровадити такі зміни:

– встановити пряму залежність розміру пенсії від розміру внесків. Хто не сплачує внесків, той не отримуватиме пенсії. Хто сплачує внески в більшому розмірі або протягом довшого часу, той одержуватиме пропорційно більшу пенсію, порівняно з тими, хто здійснює менші відрахування з меншого заробітку або працює протягом коротшого часу;

– забезпечити точний облік періодів зайнятості, заробітної платні та сплачених внесків;

– впорядкувати систему призначення пільгових пенсій. Всі працівники, які сплачують однакові внески, мають отримувати однакові пенсії;

– стимулювати пізніший вихід на пенсію. Завдяки подовженню віку виходу на пенсію вдасться збільшити кількість платників внесків і підвищити пенсії;

– вилучити програми соціальної допомоги з пенсійної системи. Соціальні пенсії, доплати, адресна допомога та інші види допомоги має фінансувати Державний бюджет. У майбутньому всі ці виплати потрібно об'єднати в єдину програму соціальної допомоги – програму гарантованого мінімального доходу сім'ї;

– для стимулювання платіжної дисципліни встановити оптимальне співвідношення між розмірами пенсій і внесками.

За умови здійснення цих заходів пенсійне забезпечення в поєднанні із соціальною допомогою сформують набагато надійнішу систему захисту від бідності, ніж та, яка існує сьогодні.

Проте, якщо зміни буде запроваджено тільки в пенсійній системі, то виявлені проблеми навряд чи вдасться усунути. Пенсійна реформа має стати складовою частиною комплексної програми економічних і фінансових перетворень. Тому впроваджується трирівнева система пенсійного забезпечення.

Перший рівень – солідарна система забезпечує базовий дохід людини після виходу на пенсію. В солідарній системі пенсії можуть бути фіксованого розміру або мати розмір, що залежить від величини заробітку і страхового стажу (пенсію визначають за відповідною формулою, яка враховує ці два показники).

Саме для цього в Україні створено систему персоніфікованого обліку. Персоніфікація вигідна підприємствам і громадянам, оскільки:

– дозволить запровадити справедливий порядок нарахування пенсій. Завдяки персоніфікованому обліку відомостей Пенсійний фонд матиме у своєму розпорядженні достовірні дані про тривалість трудового стажу працівників, їхні заробітки та суми внесків, а також внесків, які сплатили до Пенсійного фонду роботодавці;

– полегшить визначення права громадян на пенсію. Автоматизований облік пенсійних даних суттєво знизить ймовірність помилок у нарахуванні пенсій і запобігатиме зловживанням під час оформлення документів для призначення пенсій;

– скоротить час роботодавцям на подання відомостей про осіб, які в них працюють, і перерахування коштів до Пенсійного фонду;

– сприятиме поліпшенню платіжної дисципліни платників внесків – підприємств і громадян. Кожний працівник матиме можливість контролювати вчасність та повноту перерахування внесків до Пенсійного фонду з боку роботодавця;

– усуне потребу заповнення трудових книжок. Всю потрібну для призначення пенсії інформацію зберігатимуть у персоніфікованій базі даних і регулярно оновлюватимуть на підставі звітів роботодавців;

– забезпечить органам соціального захисту населення можливість використовувати дані про зайнятість і заробітки громадян для визначення права окремих категорій громадян на додаткову матеріальну допомогу;

– закладе основу розробки ефективних автоматизованих систем управління іншими програмами соціального страхування, таких як допомога з безробіття, допомога через тимчасову непрацездатність та нещасний випадок на виробництві.

Якщо не встановити залежність розміру пенсії від віку виходу на пенсію, то доведеться далі виплачувати неприпустимо малі пенсії пенсіонерам, які становлять надто велику частку в суспільстві. З іншого боку, надання можливості виходу на пенсію в пізнішому віці дозволить збільшити розмір пенсій і скасувати обмеження на максимальний розмір виплачуваних пенсій.

Другий рівень – обов'язкова накопичувальна система. Даний рівень пенсійного забезпечення складають обов'язкові заощадження на накопичувальних пенсійних рахунках. Працівники або роботодавці від їхнього імені сплачують внески до накопичувального пенсійного фонду. Ці внески обліковують на індивідуальних пенсійних рахунках кожного учасника. Накопичені внески інвестують, і після виходу на пенсію учасник отримує право на одержання пенсії, яку обчислюють з накопиченої суми внесків та інвестиційного доходу, облікованих на його рахунку.

Третій рівень – добровільна система заощаджень. В міру зростання заробітної платні в громадян може з'явитися більше вільних грошей і виникнути бажання робити додаткові заощадження на старість. Роботодавці теж можуть спрямувати частину свого прибутку на створення добровільних пенсійних схем для своїх працівників. Реалізувати ці задуми можна різними способами.

В багатьох країнах роботодавці створюють для своїх працівників пенсійні фонди на добровільних засадах. За одними схемами, внески від імені працівника сплачує роботодавець, за іншими - внески сплачують і роботодавець, і працівник [1, с.6].

Іншою формою заощаджень у межах третього рівня є відкриття індивідуальних рахунків у кредитно-фінансових установах або участь в інвестиційних фондах за ініціативою окремої особи. Громадянин може відкрити ощадний рахунок у банку, вступити до створеного у встановленому порядку інвестиційного фонду відкритого типу або укласти зі страховою організацією угоду про індивідуальне пенсійне страхування.

Для того, щоб забезпечити надійний захист заощаджень і запобігти повторенню помилок минулого необхідно:

- створити регулятивний орган з елементами самофінансування, який надійно захищає права учасників пенсійної системи, забезпечує її прозорість та оприлюднення інформації;

- встановити суворі вимоги до диверсифікації пенсійних активів (інвестування пенсійних коштів у більше ніж один вид активів), щоб забезпечити інвестування пенсійних коштів тільки в інтересах вкладників, а також збільшити дохідність інвестицій і мінімізувати ризики;

- гарантувати захист інтересів меншості акціонерів, вдосконалити закони, які регулюють функціонування ринків капіталу;

- встановити суворі кваліфікаційні вимоги до аудиторів, компаній з управління активами та зберігачів. У системі пенсійних заощаджень мають працювати лише професіонали з бездоганною репутацією;

- в законодавчому порядку забезпечити розмежування активів учасників і активів надавачів послуг, а також залучення банків-зберігачів до фізичного зберігання активів учасників;

- забезпечити стійке економічне зростання. Стабільна й ефективна економіка є необхідною умовою дохідності внутрішніх інвестицій в Україні.

Література

1. Закон України "Про недержавне пенсійне забезпечення" // Праця і зарплата, 2003, № 33. – с.6 – 23.
2. Багнюк І. Пенсійна реформа: очікування та надії // Праця і зарплата, 2003, № 36. – с.4.
3. Надточій Б. Соціальне страхування чи пенсійне забезпечення? Погляд з позицій систем прав установ та принципів // Україна: аспекти праці, 2003, №1. – с.12
4. Надточій Б. Соціальне страхування в контексті історії // Соціальний захист, 2003. – Вип. 2. – с.24
5. Федоренко А. Правові економічні та організаційні передумови забезпечення ефективного управління пенсійними активами // Україна: аспекти праці, 2003, №1. – с.16